

Koplopers in melkveehouderij groeien iets meer dan gemiddeld

Arjan Wisman

Schaalvergroting is al lang een trend in de melkveehouderij. Zo is tussen 1996 en 2006 het gemiddeld aantal melkkoeien op (gespecialiseerde) melkveebedrijven gestegen van ongeveer 50 naar circa 70 en nam het aantal melkveebedrijven met een derde af tot bijna 20.000. Dit artikel neemt de ontwikkeling van de bedrijfsomvang van melkveebedrijven verder onder de loep. Er is gekeken naar die bedrijven die in de periode 1996 en 2006 als gespecialiseerd melkveebedrijf in de Landbouwtellingen geregistreerd stonden. Uit het onderzoek blijkt dat bij de kleinere bedrijven de meeste stoppers zitten, maar ook dat niet alleen de grote bedrijven doorgroeien. Bij de stoppers gaat het in dit artikel trouwens om bedrijven die als gespecialiseerd melkveebedrijven zijn gestopt. Het betekent dus niet per se dat de bedrijven volledig uit de landbouw zijn gestapt. Een 'gestopt' bedrijf kan als een ander bedrijfstype voortbestaan.

Vooraf kleine bedrijven stoppen

Naast de omvang van de veestapel is ook de oppervlakte per bedrijf toegenomen, namelijk van 29 naar 43 ha (tabel 1). Omdat het aantal hectares sterker is gegroeid dan het aantal melkkoeien is de veebezetting per hectare gedaald. Vooral kleine bedrijven hebben in de afgelopen periode de melkproductie beëindigd. In 1996 had nog ruim de helft van de bedrijven minder dan 50 melkkoeien per bedrijf. In 2006 is dit afgenomen tot een derde van de bedrijven (circa 6.500). Deze melkveebedrijven hebben in 2006 gezamenlijk nog slechts 16% van de totale melkveestapel.

Tabel 1 **Structuurontwikkeling van gespecialiseerde melkveebedrijven tussen 1996 en 2006**

	1996			2006			Mutatie alle bedrijven (D/A) (G)	Mutatie blijvers (E/B) (H)
	Alle bedrijven (A)	In 2006 nog bestaand a)		Alle bedrijven (D)	Bestond al in 1996			
		ja (B)	nee (C)		ja (E)	nee (F)		
Aantal bedrijven	29.845	16.383	13.462	19.671	16.383	3.288	-34%	0%
Oppervlakte cultuurgrond	878.147	538.715	339.432	841.016	695.829	145.187	-4%	+29%
Aantal melkkoeien	1.523.529	950.811	572.718	1.333.205	1.104.121	229.084	-12%	+16%
<i>Gemiddelden per bedrijf:</i>								
Oppervlakte cultuurgrond	29	33	25	43	43	44	+45%	+29%
Aantal melkkoeien	51	58	43	68	67	69	+33%	+16%
Koeien per ha cultuurgrond	1,73	1,76	1,69	1,59	1,59	1,58	-9%	-10%
Leeftijd oudste ondernemer	51	50	53	50	51	48		
Opvolgingspercentage	60	77	44					

Bron: Landbouwtelling.

a) als gespecialiseerd melkveebedrijf; bij nee kan het bedrijf mogelijk nog als een ander type landbouwbedrijf zijn voortgezet.

Ook onder de grotere bedrijven zijn er tussen 1996 en 2006 een aantal gestopt, vaak door gebrek aan een opvolger. De met melkvee gestopte bedrijven hadden in 1996 gemiddeld 43 melkkoeien en 25 ha per bedrijf. De leeftijd van het oudste bedrijfshoofd was met 53 jaar iets hoger dan gemiddeld. Een groot deel van de afgefallen bedrijven had in 1996 al aangegeven niet over een bedrijfsopvolger te beschikken.

Nieuwe bedrijven

De Landbouwtelling registreerde in 2006 bijna 3.300 melkveebedrijven die in 1996 nog niet bestonden onder hetzelfde of gemuteerde registratienummer. Deze nieuwe bedrijven vertegenwoordigen in 2006 bijna 20% van de melkkoeien. Gemiddeld zijn de nieuwe bedrijven in oppervlakte en aantal melkkoeien iets groter dan het gemiddeld melkveebedrijf.

Ondanks de schaalvergroting zijn en blijven de melkveebedrijven vooral gezinsbedrijven. Op de meeste bedrijven wordt dan ook vrijwel alle arbeid door de ondernemers en hun gezinnen geleverd. Alleen op de grootste bedrijven wordt relatief meer vreemd personeel ingezet.

Groei grote bedrijven

Om de ontwikkeling van de bedrijfsomvang te volgen zijn alle melkveebedrijven ingedeeld in vier groepen. De groepen zijn gebaseerd op vaste klassengrenzen die zijn bepaald voor het jaar 1996. De gehanteerde klassengrenzen zijn 42, 60 en 84 melkkoeien per bedrijf. De vier groepen die door deze indeling voor het jaar 1996 ontstaan zijn: 0-40% (tot 42 koeien/bedrijf: klein), 40-70%: (tot 60 koeien/bedrijf: middengroot), 70-90% (tot 84 koeien/bedrijf: volgers) en 90-100% (meer dan 84 koeien/bedrijf: koplopers).

Door bedrijfsbeëindiging en schaalvergroting of -verkleining van de blijvende bedrijven zijn sinds 1996 veel bedrijven van klasse veranderd (tabel 2). Circa 55% van alle bedrijven uit 1996 zijn ook in 2006 als melkveebedrijf in de Landbouwtelling geregistreerd. Zowel bij de koplopers (10% grootste bedrijven) als bij de volgers (volgende 20% van de bedrijven) uit 1996 zijn in 2006 nog circa 70% overgebleven. Sinds 1996 zijn er bij de koplopers circa 2.600 bedrijven bijgekomen. Dat zijn grotendeels bedrijven die in de periode tot 2006 meer koeien zijn gaan houden door aankoop van melkquotum, aangevuld met een aantal nieuw gestichte bedrijven of omgeschakelde bedrijven vanuit een ander bedrijfstype, bijvoorbeeld de groep gecombineerde bedrijven. Onder de groep volgers is het aantal nieuwe bedrijven kleiner, namelijk ruim 1.500. Bij de twee overige groepen (kleine en middelgrote bedrijven) zijn sinds 2006 relatief veel bedrijven verdwenen. Dat komt deels ook door schaalvergroting van de blijvende bedrijven die zijn doorgeschoven naar de groepen volgers of koplopers. Het gecontinueerde koploperbedrijf heeft in 2006 bijna dubbel zo veel koeien als het gemiddelde gecontinueerde bedrijf (126 ten opzichte van 67).

Procentuele groei

Qua aantal koeien is de gemiddelde groei van de koplopers weliswaar groter geweest dan bij de andere groepen bedrijven, maar procentueel is dat niet het geval. Dat komt omdat niet alle koplopers uit 1996 sindsdien meer koeien zijn gaan houden.

Dat is goed te zien in tabel 2 met de procentuele verandering van het aantal koeien per bedrijf tussen 1996 en 2006.

Over alle groepen heen heeft circa twee derde van de melkveebedrijven in 2006 meer koeien dan in 1996. Dat aandeel is bij bijna alle groepen vergelijkbaar, behalve bij de groep kleine bedrijven, waar op circa 60% van de bedrijven de kuddeomvang is toegenomen. Ook de verdeling betreffende groei of krimp vertoont grote overeenkomsten tussen de meeste groepen. Op 40% van de bedrijven groeide sinds 1996 het aantal melkkoeien tussen 10% en 50% per bedrijf. Opnieuw is het spreidingsbeeld bij de kleinste bedrijven enigszins afwijkend.

Bij de interpretatie van tabel 2 moet wel worden bedacht dat het aantal melkkoeien niet alles zegt over de productieomvang van de bedrijven. De productieruimte voor melk wordt immers bepaald door het melkquotum en niet door het aantal melkkoeien. Bedrijven die bijvoorbeeld 10% minder koeien hebben dan in 1996, kunnen door een gestegen melkproductie per koe toch hetzelfde melkquotum vol melken. Bedrijven die in 2006 meer melkkoeien houden dan in 1996 zullen in de tussenliggende jaren waarschijnlijk melkquotum hebben aangekocht.

Tabel 2 Ontwikkeling van melkveebedrijven en aantal koeien op de bedrijven die in zowel 1996 als in 2006 bestonden, naar bedrijfsomvang in 1996					
	Groepen bedrijven a)				Totaal
	0-40% (kleine bedrijven)	40-70% (middengr. bedrijven)	70-90% (volgers)	90-100% (koplopers)	
Aantal bedrijven in 1996	12.390	8.859	5.666	2.930	29.845
w.v. afvallers tussen 1996 en 2006	7.710	3.286	1.642	824	13.462
w.v. nog aanwezig in 2006	4.680	5.573	4.024	2.106	16.383
Percentage blijvers	38	63	71	72	55
Aantal bedrijven in 2006	4.557	4.805	5.573	4.736	19.671
Nieuwe bedrijven in 2006	-123	-768	1.549	2.630	3.288
Aantal koeien per bedrijf bij blijvers					
1996	32	51	70	111	58
2006	37	61	82	126	67
Mutatie (%)	+ 17	+ 18	+ 16	+ 14	+ 16
Verandering aantal koeien per bedrijf, 2006 t.o.v 1996 in %					
<- 25	10	5	4	8	6
-25%-10	14	10	10	12	12
-10-0	17	14	16	14	15
0-10	12	14	16	16	14
10-25	16	23	24	22	21
25-50	17	22	21	18	20
>50	14	13	10	11	12
Gemiddeld (%)	17	18	16	14	16
a) procentuele verdeling van groepen bedrijven ingedeeld op basis van alle bedrijven in 1996 met de volgende klassengrenzen: 0-40% tot 42 koeien, 40-70% tot 60 koeien, 70-90% tot 84 koeien, 90-100% meer dan 84 koeien.					

Conclusie

In de periode 1996-2006 heeft er in de melkveehouderij een flinke schaalvergroting plaatsgevonden. Vooral kleinere bedrijven zijn gestopt. Een groot deel van de bedrijven die zijn doorgegaan hebben hun bedrijfsomvang (veestapel en oppervlakte) vergroot. Opvallend is dat de groei bij de grotere bedrijven niet sterker is geweest dan bij de andere grootteklassen. Met andere woorden, de groeiende bedrijven zijn vrij evenredig verdeeld over de grootteklassen. Slechts een kleine groep bedrijven (10%) is in de genoemde periode van 10 jaar met meer dan 50% gegroeid. Ook deze sterke groeiers zijn in alle grootteklassen terug te vinden.